

Petr Janák

Vícejazyčnost v *A Clockwork Orange* a jeho překladech / Multilingualism in *A Clockwork Orange* and its translations

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav anglického jazyka a didaktiky, diplomová práce, srpen 2015, 99 stran + příloha

Posudek vedoucí práce

Diplomová práce Petra Janáka si klade za cíl porovnat překladatelské strategie (míru zachování lexikální tvořivosti a míru normalizace) zvolené u českých a německých překladových ekvivalentů (včetně jejich distribuce v textu) jednotek smyšleného jazyka *nadsat* v Burgessově románu *A Clockwork Orange* (ACO).

V teoretické části práce autor detailně představuje různé aspekty zkoumání vnitrojazykové vícejazyčnosti, počínaje definicí a klasifikací projevů vícejazyčnosti v textu (dle Mareš 2003, v ACO jde o *presence*, *hybridization* vs. *oscillation*), přes popis charakteristik a funkcí smyšlených jazyků. Kapitola 2 se rozsáhle věnuje specifikům ACO a *nadsat* z pohledu okolností vzniku literárního díla, záměrům autora, využití smyšleného jazyka v konstrukci románu a jeho funkcím.

Třetí kapitola uvádí analytickou část práce, kde autor popisuje svůj postup při sestavování seznamu zkoumaných slov (vyřazuje slova, která nejsou zřetelně založená na ruštině, str. 41). Celkem pracuje se 180 lemmaty z originálu (třetina jsou hapaxy; celkem jde 3.401 výskytů v anglickém textu, tj. téměř 6% textu), pro něž zpracovává podrobné frekvenční analýzy, a to i z hlediska jejich různého rozložení v textu (opakování, shluky). Sleduje jejich distribuci také s ohledem na kohezní využití opakování (str. 49). Autor se rovněž specificky zabývá otázkou dekódování významu umělých slov – prostřednictvím apozice anglického ekvivalentu, koreferencí, inferencí z kontextu či kolokace, včetně případů, kdy význam je záměrně ponechán vágním (typicky u adverbii).

Čtvrtá kapitola představuje analýzu řešení převodu jednotek umělého jazyka v českém a německém překladu, a to nejen z hlediska důslednosti (opakované výskyty lemmatu), ale v případě nedůsledností i z hlediska důsledků takových řešení pro vyznění románu. Autor podává podrobná mezijazyková srovnání s ohledem na četnost výskytu umělých slov, kde již na první pohled vykazuje český a německý překlad značné rozdíly. Očekával autor tento rozdíl? V další části je podáno podrobnější vyčíslení vzájemného srovnání obou překladů z mnoha různých hledisek. U 120 lemmat, která se v ACO opakují, sleduje míru shody v překladech, a klasifikuje změny, ke kterým došlo (str. 61), do šesti skupin. Konstatuje, že úplná shoda v překladu jednotek je v českém překladu u 30% příkladů, zatímco v německém pouze u 7,5%. Německý překlad má také desetinásobně vyšší míru překladu jednotek cílovým jazykem (bez pokusu o smyšlené slovo). Tato klasifikace autorovi umožňuje zhodnotit míru lexikální tvořivosti, která je v německém překladu zřetelně nižší a má vliv na funkci umělého jazyka. Autor nesleduje jen samotné frekvence, ale také konzistenci výskytu takových slov na odpovídajícím místě. Tyto rozdíly vyhodnocuje i z hlediska statistické významnosti, zvláště pro lemmata a zvláště pro slovní formy, a samostatně také zkoumá hapaxy.

Podrobně se i zde věnuje také rozložení jednotek v textech, kde v německém překladu je opět mnohem vyšší míra nekorespondence s umístěním jednotek v originálu (co mohlo překladatele vést

k tomuto výsledku?). Autor porovnává slova, která vedla oba překladatele k volbě jiných řešení. Zvláštní pozornost je věnována sledování shody ve způsobů dekodování významů smyšlených slov, specificky přítomností ekvivalentu v jazyce překladu.

Závěrečná kapitola shrnuje výsledky srovnání a vztahuje je k lexikální tvořivosti a normalizaci v překladu. Autor se kloní k názoru, že samotnou četnost výskytu smyšlených slov, na jiném místě než v originálu, nelze považovat za zachování lexikální tvořivosti, neboť je narušen vztah mezi lexikem a strukturou textu, a že oba překlady tedy vykazují nižší míru lexikální tvořivosti než originál (německý text významně méně). Poněkud obtížnější je dle autora zhodnocení změn ve funkci smyšlených slov – vzhledem k tomu, že v českém překladu došlo ke ztrátě zejména u hapaxů a méně frekventovaných jednotek, čímž není ohrožena funkce atmosférická, ohroženy jsou spíše funkce utajovací a restriktivní. V německém překladu jsou ohroženy všechny funkce.

Práce v zásadě představuje dvě kombinované studie: studii k vícejazyčnosti, funkcím *nadsat* v *ACO*, spolu s korpusově pojatou studií tří verzí textu, což se projevuje i v rozsahu práce (včetně rozsahu shromážděné sekundární literatury, jak z oblastní literární historie a kritiky, translatologie, korpusové lingvistiky). První část práce může sloužit jako úvod do popisu smyšlených jazyků a vícejazyčnosti, druhá část k translatologickým srovnáním. Lze si představit extrapolaci použitých metod pro zkoumání překladů, které smyšlený jazyk neobsahují (ne nutně jen pro studium lexikální tvořivosti)? Snaha zkombinovat obě studie ústí v určitou nesourodost mezi oběma částmi práce a je možná jedinou podstatnější výtkou práci.

Jako celek je práce zpracována se zjevným zájmem o téma, erudicí a pečlivostí, a to jak ve smyslu odborném, tak i technickém (autor pro třetí a čtvrtou kapitolu využívá *AntConcu* a *ParaConcu*, musel k automatickému zpracování připravit tři paralelní texty, využívá statistických výpočtů). Vyzdvihnout je třeba pečlivé jazykové ztvárnění, jak v angličtině, tak v českém resumé.

Závěr:

Jak vyplývá z výše uvedeného, předložená studie Petra Janáka kritéria kladená na diplomové práce splňuje. K obhajobě ji proto doporučuji a předběžně hodnotím známkou *výborně*.

PhDr. Pavlína Šaldová, Ph.D.

V Praze, 10. září 2015